

Pravěké osídlení v okolí Trnávky

RSDr. Petr Vomela – garant projektu

Mgr. Petra Hájková – metodik

Region MTJ

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBSAH

1. Slovo úvodem	str. 3
2. Pravěké osídlení v okolí Trnávky	str. 4
Kde se vzal člověk – názory	
Proces biologické hominizace	
Pravěcí lovci a sběrači	
Známa sídla homo sapiens na území České republiky	
Nálezy z regionu – Moravský kras	
Žil homo neandrtális v našem regionu?	
3. Fólie na meotar pro žáky, prezentace	str. 5
Kde se vzal člověk – názory	
Proces biologické hominizace	
Člověk zručný /Homo habilis/	
Člověk vzpřímený /Homo erectus/	
Člověk rozumný /Homo sapiens/	
Neandrtálec /Homo sapiens neanderthalensis/	
Člověk dnešního typu /Homo sapiens sapiens/	
Žil homo neandrtális v našem regionu? Ano, či ne?	
4. Pracovní listy určené žákům I. stupně základní školy, vlastivěda	str. 7
5. Pracovní listy určené žákům II. stupně základní školy, dějepis	str. 13
6. Slovo závěrem	str. 20

1. Slovo úvodem

Vážení a milí kolegové, vážené a milé kolegyně,

dovolte, abychom Vám nastínili své záměry a abychom se s Vámi podělili o představy, jak s našimi materiály pracovat. Často jste se jistě zamýšleli nad tím, jaké jsou optimální metody výuky, jak dosáhnout toho, aby daný předmět patřil u žáků mezi oblíbené předměty. Kdyby existovaly jednoduché a všeobecně přijatelné odpovědi, nebyla by práce učitele tak obtížná.

Tímto materiálem chceme přijatelnou a velmi jednoduchou formou žáky seznámit s pravěkem. Pomocí brožury, prezentace či fólií na meotar se žáci seznámí s historií a vývojem člověka. V pracovních listech si pak ověří své získané znalosti. Řadou úkolů chceme žáky aktivizovat, vzbudit jejich zájem o dané téma, např. i tím, že se problém dotýká i okolí jejich bydliště, popř. blízkého okolí naší malé vesnické školy.

Spoustou otázek vedeme žáky k přemýšlení nad tím, jak to asi dříve bylo. Jistě si žáci uvědomí rozdíly mezi „primitivním způsobem života“ a dnešním přetechnizovaným světem. Diskuzí vedme žáky k utřídění jejich myšlenek a porovnávání s ostatními názory spolužáků. Byli bychom rádi, kdyby náš projekt motivoval žáky k dalšímu zkoumání tohoto tématu.

Doufáme, že Vám příručka usnadní Vaši nelehkou práci a pomůže uplatnit takové formy výuky, které žáky zaujmou a přispějí k budování spolupráce mezi vyučujícím a žáky.

2. Pravěké osídlení v okolí Trnávky

V první kapitole *Kde se vzal člověk – názory* se snažíme odpovědět na nelehkou otázku. Je obtížné zjistit a popsat, kdy a za jakých okolností se na planetě Zemi objevil člověk. Poznatků o počátcích lidského rodu je dochováno velmi málo. Není tedy možné Vám na tuto otázku dát jednoznačnou odpověď, proto se v kapitole zmiňujeme o dvou základních diametrálně odlišných názorech, o pohledu náboženském a vědeckém.

V kapitole *Proces biologické hominizace* se ve stručnosti zmiňujeme o jednotlivých stupních, kterými člověk prošel až k dnešní podobě. Nejde jen o změnu ve struktuře těla, ale i o vznik lidské psychiky a vědomí, čímž se odlišujeme od dalších živočišných druhů. Spolupráce ruky a mozku a jejich vzájemné ovlivňování byly zásadní pro vývoj člověka.

Nejrozsáhlejší kapitolou jsou *Pravěcí lovci a sběrači*. Zde věnujeme velkou pozornost charakteristice jednotlivých vývojových větví rodu Homo. Chceme tak žáky seznámit s životem lidských bytostí, které jsou většinou vědců považovány za přímé předky současných lidí, a jejichž existence a způsob života je ověřen archeologickými nálezy. Představujeme stručně jejich vzhled, odlišnosti, chování a způsob života, kterým museli uhájit svou existenci v drsných podmínkách dob ledových.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na *Známá sídla homo sapiens na území České republiky*. Nejdůležitější část tvoří mapa, na níž jsou zaznamenány naleziště pozůstatků tábořišť pravěkých lidí na našem území.

V *Nálezy z regionu – Moravský kras* ubíráme svou pozornost na jeskyně Kůlna a Pekárna, které jsme v rámci projektu navštívili. Mohli jsme tak načerpat atmosféru dávnověku, kdy lidé žili pod skalními převisy, řídili se koloběhem přírody a dokázali s ní žít v rovnováze. V obou oblastech probíhají archeologické výzkumy.

Nadpis poslední kapitoly *Žil homo neandrtális v našem regionu?* je lehce provokativní. Díky nálezům pazourku a hrotu oštěpu v oblasti obce Malíkov se můžeme domnívat, že v této lokalitě pravděpodobně homo neandrtális žil.

Celý obsah brožury je spíše určen vyučujícím dějepisu, ale je možno ho prostudovat společně se žáky. Jako výtah nejdůležitějších informací slouží fólie na meotar, popř. lze využít i modernější varianty, prezentace v Power pointu.

S materiálem této brožury mohou pracovat nejen učitelé vlastivědy a dějepisu. Lze jej využít i v jiných hodinách. Jako nejlepší se naskýtá možnost začlenit téma i do hodiny českého jazyka. Ve slohu mohou sami žáci se pokusit výtah, pop. výpisek sestavit. Utrídí si tak sami informace, které považují za nejdůležitější z této oblasti. Diskuzí musí ale učitel jejich práci usměrňovat, aby text pouze jen neopisovali. Učitelé výtvarné výchovy by mohli s žáky vytvořit ilustrace zabývající se životem pravěkých lidí. V hodinách zeměpisu by se žáci mohli blíže seznámit s jednotlivými lokalitami nalezišť pozůstatků pravěkých lidí. Toto téma je tak široké, že lze náš materiál zařadit do více oblastí Školního vzdělávacího programu pro základní školy. Tvůrčí práci, Vás učitelů, se meze nekladou.

Moc dobře si uvědomujeme, že text naší brožury není dostačující, proto doporučujeme učitelům využít i jiný studijní materiál, např. učebnice dějepisu, vlastivědy, encyklopedie. Učitel by o daném tématu měl vědět více informací, než jsou obsaženy v naší brožurce, aby se tak vyvaroval případnému trapnému střetnutí s bystrým žákem. Obsáhnout celé dějiny pravěku nebylo naším stanoveným úkolem.

3. Fólie na meotar pro žáky, prezentace

Prezentace v Power pointu a fólie na meotar jsou určeny žákům I. i II. stupně, odlišnost mezi vlastivědou a dějepisem jsme zde nečinili. Myslíme si, že rozsah není tak velký a složitý, aby jej i menší žáčci nezvládli. Samozřejmě je i na

osobnosti učitele, zda využije celý nabízený materiál, nebo jej s ohledem na úroveň žáků dané třídy přizpůsobí. Po studiu fólií by měl být udělán stručný zápis do školního sešitu. Následující úkoly v pracovních listech určené žákům I. a II. stupně základní školy se již pak liší a jsou přizpůsobeny rozumové úrovni dané věkové skupiny.

Fólie na meotar a prezentace jsou totožné, jde pouze o jiný způsob použití materiálu.

Abychom nebyli nařčeni z plagiátorství, uvádíme zdroje použitých obrázků.

Obr. 1.1 - Charles Darwin - Wikipedie

Obr. 1.2 - Jezero Turkana - Wikipedie

Obr. 1.3 - Řeka Omo - Wikipedie

Obr. 1.4 - Proces biologické hominizace - Wikipedie

Obr. 1.5 - Člověk zručný – <http://evoluce.wgz.cz/homo-habilis>

Obr. 1.6 - Jednoduché nástroje - ŽUKOV J. M. a kol. *Dějiny světa*. svazek I. SNPL, Praha, 1959, s. 44

Obr. 1.7 - Člověk vzpřímený – <http://evoluce.wgz.cz/homo-erectus>

Obr. 1.8 - Kamenné nástroje - ŽUKOV J. M. a kol. *Dějiny světa*. svazek I. SNPL, Praha, 1959, s. 47

Obr. 1.9 - Člověk rozumný - ŽUKOV J. M. a kol. *Dějiny světa*. svazek I. SNPL, Praha, 1959, s. 48

Obr. 1.10 - Dokonalejší nástroje - ŽUKOV J. M. a kol. *Dějiny světa*. svazek I. SNPL, Praha, 1959, s. 74

Obr. 1.11 - Neandrtálec -

http://cs.wikipedia.org/wiki/Homo_neanderthalensis

Obr. 1.12 - Jeskyně Kůlna /vchod/ - foto Petra Hájková

Obr. 1.13 - Jeskyně Pekárna /vchod/ - foto Petr Vomela

Obr. 1.14 - Člověk dnešního typu – Wikipedie

Obr. 1.15 - Nástroje - ŽUKOV J. M. a kol. *Dějiny světa*. svazek I. SNPL, Praha, 1959, s. 98

Obr. 1.16 - Kresba laně - ŽUKOV J. M. a kol. *Dějiny světa*.

svazek I. SNPL, Praha, 1959, s. 80

Obr. 1.17 - Kresba koní, býků a jelenů - ŽUKOV J. M. a kol.
Dějiny světa. svazek I. SNPL, Praha, 1959, s. 88

Obr. 1.18 - Nálezy od Malíkova /hrot oštěpu a pěstní klín/ -
foto Petr Vomela

Obr. 1.19, 1.20 Krajina v místech nálezu /pole a rokle/ - foto
Petr Vomela

4. Pracovní listy určené žákům I. stupně základní školy, vlastivěda

Pracovní listy určené žákům I. a II. stupně se v některých částech shodují, tedy v základech, které by měl znát každý žák. Žáci starší mají většinou daný úkol rozšířený, musí nad jeho řešením více přemýšlet. Vyžadujeme od nich často komentář. Měli by se naučit svá tvrzení vysvětlovat, obhájit si je. Ale také umět si přiznat chybu, což řada žáků dnešní doby nezvládá.

Dále stručně uvádíme správná řešení všech úkolů z pracovních listů. Správné řešení je pro přehlednost zdůrazněno jiným typem písma, kurzívou.

K řadě úkolů či otázek je možno připojit další komentáře, dodatečné úkoly pro žáky, které už záleží na vlastní tvůrčí osobnosti učitele dějepisu, který s materiálem bude pracovat. Nebráníme se tomu, pokud si pracovní list lehce uzpůsobíte možnostem a schopnostem Vašich dětí.

PRACOVNÍ LIST Č. 1

Pracovní list je zaměřen na zkoumání hmotných pramenů na území České republiky. Na obrázku 2.1 je vidět výzkum v jeskyni Kůlna v Moravském krasu /vykopávky/. Foto pořídila Petra Hájková. Žáci mají v tajence odhalit vědu, která se zabývá výzkumem těchto pramenů. Jde o *archeologii*.

**PRACOVNÍ
LIST
Č. 2**

Ten
to
pracovní
líst se
zabývá
jednotli
vými
stupni
vývoje
člověka
. Žáci
by měli
vědět, k
jakým

M	R	A	M	O	R														
P	A	R	N	I	K														
		CH	O	D	I	T													
P	L	E	CH	O	V	K	A												
		O	L	O	M	O	U	C											
		L	O	P	A	T	A												
	L	O	K	O	M	O	T	I	V	A									
		G	U	M	A														
		I	T	Á	L	I	E												
S	L	E	P	I	C	E													

změnám u člověka došlo a měli by se seznámit s latinskými názvy jednotlivých vývojových větví rodu Homo. Část pracovního listu tvoří zmínka o nástrojích používaných v době pravěku a o nálezů v okolí Městečka Trnávky.

Změny člověka při jeho vývoji do dnešní podoby:

- ⤴ vzpřímení *postavy* a chůze po dvou
- ⤴ uvolnění horní končetiny, vznik *ruky*
- ⤴ zvětšování mozkovny a *mozku*, a s tím spojený vznik vědomí
- ⤴ vzájemné dorozumívání, vznik *artikulované řeči*
- ⤴ vznik společnosti, diferenciacie a specializace činností, ovlivňování prostředí

Vývojové větve člověka a jejich správné pořadí

Homo habilis – *člověk zručný*
Homo erectus – *člověk vzpřímený*
Homo sapiens – *člověk rozumný*
Homo neanderthalensis - *neandrtálec*
Homo sapiens sapiens – *člověk dnešního typu*

Pravěcí lidé používaly nástroje vyrobené ze zvláštního druhu křemene - *pazourek*.

Žáci se pokusí za pomoci učebnice, nebo jiné knihy nakreslit alespoň jeden nástroj vyrobený z tohoto kamene a popíší, k čemu asi sloužil.

Obr. 2.2 Nálezy od Malíkova /hrot oštěpu a pěstní klín/ - foto Petr Vomela, jim může být inspirací.

Pěstní klín a hrot oštěpu sloužily k zabíjení zvířat a k lovu, úštěpy a škrabky k zpracování potravy.

Místem nálezu je obec *Malíkov* nedaleko Městečka Trnávky.

PRACOVNÍ LIST Č. 3

Pracovní list přesahuje do literatury. Dobré je využít spolupráci s učitelem českého jazyka. Žáci si společně přečtou výňatek z knihy *Lovci mamutů* od Eduarda Štorcha. Ideální je, pokud je učitel seznámí stručně s obsahem celé knihy a knihu jim ukáže. Většinou se v několika vydáních objevuje ve školních knihovnách. Případně, pokud má škola možnost, lze žákům pustit část zfilmované verze této knihy od režiséra Karla Janáka.

Stručný obsah knihy převzat z <http://lovcimamutu.cz/o-filmu.php>

Mladý lovec Kopčem ztrácí při lovu zubrů v bažinách matku Nianu. Společně s Veverčákem a Věstonickou tlupou loví mamuty, nečekaně se střetnou s cizí tlupou. Jsou nuceni narychlo opustit své území. Přijdou nejen o celé tábořiště a všechny zásoby, ale také o životně důležitý oheň. S nadcházející zimou se skupina rozpadá i vnitřně. Po vážných

neshodách o vůdcovství odejde od tlupy Rváč. Spolu s jinou nepřátelskou tlupou je přepadne a mimo jiné odvede také jednu z mladších dívek, Lasičku, do které byl Kopčem dlouhou dobu zamilovaný.

Po hrozivém nočním souboji s jeskynním medvědem je zvolen nový vůdce tlupy, kterým se pro svou chytrost a odvahu projevenou v boji, stane Mamutík. Také Kopčem se několikrát vyznamená a dokonce se mu dostane takového uznání, že navzdory svému mládí je zvolen strážcem ohně. Po nečekané pohromě a další nešťastné ztrátě ohně je oslabená skupina donucena k riskantnímu činu. Vůdce tlupy Mamutík se spolu s Kopčem odhodlají znovu ukořistit ztracený oheň a přivést zpět i Lasičku. Podaří se jim proniknout do cizího tábora a dokonce získat i vytoužený oheň, ale Lasička s nimi zpět k tlupě odejít nechce. Zamilovala se mezitím do cizího lovce Hada a stala se již pevnou součástí nepřátelské tlupy, která se stala jejím novým domovem.

Mamutík s Kopčem se do tábora vrátí bez ní a brzy nato se překvapivě vrací i Rváč, kterého nepřátelská skupina nepřijala mezi sebe a on sám by neměl nejmenší šanci na přežití. Tlupa mu odpouští a on se opět zařadí na své místo lovce. Život tlupy a vzájemné vztahy se opět nečekaně obrací k lepšímu.

V závěru pravěký chlapec Kopčem zjistí, že byl celou tu dobu slepý, když si nevšiml, že po celý čas do něj byla zamilovaná jiná dívka z tlupy, křehká Žabka. V náhlém milostném vznícení se Kopčem rozhodne pro Žabku vyrobit dřevěný knoflík, aby se v zimě mohla zahalit a nebyla jí zima. Ve snaze vytvořit třením do dřívka díru vynalezne náhodou neuvěřitelnou věc – Oheň.

V ukázce autor knihy hovoří o skutečném nálezu sošky nahé ženy vyrobené z pálené hlíny.

Soška je známá u nás i ve světě pod názvem *Věstonická Venuše*.

Žáci si mohou sošku vyhledat do další hodiny a pohovořit, co je na její postavě zajímavé a proč byla asi žena takto ztvárněna.

Na postavě ženy jsou zdůrazněny její biologické přednosti – poprsí a široká pánev, jde o symboly plodnosti. V této době měly ženy nezastupitelnou úlohu v rození potomků a tím zachování lidského rodu.

Obr. 2.3 - nasčenován obal knihy Lovci mamutů od Eduarda Štorcha z r. 1980

Obr. Věstonická Venuše převzat z

<http://dejinyvytvarnekultury.webgarden.cz/dejiny-vytvarne-kultury/praveke-umeni.html>

PRACOVNÍ LIST Č. 4

Úkoly jsou zaměřeny na naleziště pozůstatků tábořišť pravěkých lidí na území České republiky. Žáci mají do textu

doplnit dvě nejvýznamnější naleziště – *Dolní Věstonice* a *Předmostí u Přerova*. V mapě pak mají zakreslit přibližnou polohu těchto míst.

Učitel by mohl v souvislosti s touto mapou České republiky pohovořit o největších městech, řekách, krajích a našem regionu. Žáci by si měli uvědomit vzdálenost našeho bydliště, popř. Městečka Trnávky od daných nalezišť pozůstatků pravěkých lidí. Získat tak představu o osídlení v době pravěku a v dnešní době.

Obr. 2.4. Mapa převzata z wikipedie

Obr. 2.5 Jeskyně Pekárna /vchod/ - foto Petr Vomela

Obr. 2.6 Jeskyně Kůlna /vchod/ - foto Petra Hájková
kamenné převisy – Obr. 2.5 *Jeskyně Pekárna*

Obr. 2.6 *Jeskyně Kůlna*

PRACOVNÍ LIST Č. 5

Zde se pokusíme rozvinout dětskou představivost a fantazii. Žáci mají za úkol nakreslit, jak žili pravěcí lidé v jeskyni. Je nutné kresby komentovat a korigovat jejich nápady. Lze nejprve před samotnou kresbou rozvinout diskuzi.

Co pravěcí lidé v jeskyni mohli mít? Jaké nástroje používali? Kdo se staral o děti a udržoval oheň? Čím lovci zabíjeli svou kořist? Jak byli oblečeni? Proč se lidé shromažďovali do tzv. tlupy? Kde bydleli? Proč žili v jeskyni?

Diskuzí eliminujeme věci, předměty, které do pravěku nepatří.

Lidé žili pod skalními převisy nebo v jeskyních, které jim poskytovaly ochranu před divokou zvěří a nepřízní počasí. V jeskyních měli ohniště, které ženy a děti udržovaly. Oheň byl nejdůležitějším prvkem k přežití. Prostor na spaní byl zhotoven z nanosených větví a vystlán listím. Lovci využívali k lovu větví, kamenů i kostí zvířat. Kameny jim sloužily také ke zpracování potravy a tvorbě oděvu. Jejich oblečení bylo vyrobeno z kůží zabíjených zvířat. Lidé se shromažďovali do tlupy z důvodu

bezpečí, větší jistoty a záruky, že přežijí.

Obr. 2.7 Jeskyně Pekárna /vchod/ - foto Petr Vomela

5. Pracovní listy určené žákům II. stupně základní školy, dějepis

PRACOVNÍ LIST Č. 1

Pracovní list je zaměřen na studium hmotných pramenů, jimiž se zabývá archeologie. Žáci mají do textu doplnit vynechaná slova.

Informace o životě našich předků získáváme z dochovaných památek, které nazýváme *prameny hmotné kultury*. Nálezy pozůstatků pravěkých lidí, nástrojů, uměleckých předmětů, keramiky, jako i staré stavby jsou důležitým zdrojem poznání života našich předků – *hmotné prameny*. Druhou skupinu pramenů tvoří *literární prameny*.

Věda zabývající se studiem hmotných pramenů se nazývá *archeologie*. Věda zná ještě druhou skupinu pramenů poznání o naší minulosti. Jsou to prameny *literární*.

Hmotné prameny se soustřeďují a uchovávají v muzeích. Jaké muzeum jsi naposledy navštívil/a ? Co Tě zde nejvíce zaujalo?

Muzeum zaměřené na pravěk je Muzeum *Anthropos v Brně, Národní muzeum v Praze, Muzeum Zdeňka Buriana ve Štamberku*.

Význam tvrzení - *Historia magistra vitae - Historie je učitelkou života*. Žáci by se měli nad tímto tvrzením zamyslet a svými slovy vysvětlit, jak ho chápou.

Obr. 3.1 Jeskyně Kůlna /vykopávky/ - foto Petra Hájková

PRACOVNÍ LIST Č. 2

Úkoly jsou zaměřeny na proces hominizace člověka. Došlo

k určitým vývojovým změnám u člověka.

Jde o:

- vzpřímení *postavy* a chůze po dvou
- uvolnění horní končetiny, vznik *ruky*
- zvětšování mozkovny a mozku, a s tím spojený vznik *vědomí*
- vzájemné dorozumívání, vznik *artikulované řeči*
- vznik *společnosti*, diferenciacie a specializace činností, ovlivňování prostředí

Obr. 3.2 Proces hominizace člověka - Wikipedie

Vývojové větve člověka

Homo habilis – *člověk zručný*

Homo erectus – *člověk vzpřímený*

Homo sapiens – *člověk rozumný*

Homo neanderthalensis - *neandrtálec*

Homo sapiens sapiens – *člověk dnešního typu*

Zvětšování mozkovny a mozku, rozvoj vědomí a vznik artikulované řeči spolu úzce souvisí. Je umění řeči spojeno s lidským myšlením a jak? Může člověk přemýšlet, aniž by operoval s pojmy? Pokus se přemýšlet o jakémkoli problému a nepoužívat slova (nejen vyslovená, ale i myšlená), své poznatky se pokus vyjádřit písemně.

Řeč a abstraktní myšlení není možné bez řeči, myslet beze slov nelze.

Žáci si toto mohou uvědomit pomocí pantomimy. I přesto, že nesmějí hovořit, používají nějaké pojmy obecně dané, kterým druzí rozumí. Lze zařadit např. ztvárnění sloves, činností, které bude jeden vybraný žák předvádět a druzí hádat. Uvědomit si podstatu myšlení pomocí pojmů bude jistě pro žáky obtížné, ale proč to nezkusit?

PRACOVNÍ LIST Č. 3

Žáci mají vyřešit minikvíz.

Nauka o vývoji člověka se nazývá - D) *archeologie*

Přiřazení k českým slovíčkům latinské názvy.

1. člověk rozumný   A) *Homo sapiens*.
2. člověk dnešního typu   D) *Homo sapiens sapiens*
3. člověk zručný   C) *Homo habilis*
4. člověk vzpřímený   B) *Homo erectus*

Během vývoje člověka došlo na kostře k těmto změnám

- A) změnil se tvar pánve
- B) palec se postaví proti ostatním prstům
- C) zaniknou nadočnicové oblouky
- D) změní se tvar páteře
- E) mizí osrstění
- F) zvýrazní se nos a brada

Světově známým autorem maleb rekonstrukcí pravěku je *Zdeněk Burian*, který žil v letech 1905 - 1981. Jeho tvorba se netýkala jen výjevů z pravěku, ale byl ilustrátorem řady dalších, převážně dobrodružných knih. Doporučujeme s žáky společně navštívit Muzeum Zdeňka Buriana v Štamberku.

Obr. 3.3 Člověk rozumný, obraz od Zdeňka Buriana –
MICHOVSKÝ, V. *Pravěk a starověk pro základní školy*.
Dějepis I díl, Práce, Praha, 1995

PRACOVNÍ LIST Č. 4

Tento pracovní list se zaměřuje blížeji na nástroje, které pravěký člověk používal nejen k lovu, ale i k zpracování potravy.

Obrázky převzaty z těchto internetových stránek.

Obr. 3.4 - Pěstní klín

<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/prif/ps09/kruh/web/pages/06-prehistorie.html>

Obr. 3.5 - Sekyromlat – Wikipedie

Obr 3.6 – Hrot oštěpu

<http://geologie.vsb.cz/loziska/loziska/historie.html>

Pojmenuj předměty na obrázku a napiš, k čemu sloužily.

A) *pěstní klín*

B) *sekyromlat*

C) *hrot šípů*

Nástroje sloužily k lovu zvěře, k usmrcení, stažení srsti zvířat, k zpracovávání potravy.

Obr. 3.7 a 3.8 ukazují, jakými činnostmi se zabývali lidé v době pravěké.

Šlo o opracování kamene, broušení, aby kámen byl špičatý a snadněji se jím mohla ulovit zvěř.

Tlupa zpracovává ulovenou zvěř, stahují zvíře z kůže, škrabkami upravují potravu. Čistí kůži od nečistot.

Lovci vpředu se chystají na další lov, připravují si zbraně. Stojící muž drží v ruce už dokonalejší luk a šíp. Vzadu je kromě skalního převisu vidět postavené jednoduché obydlí, jehož základem konstrukce jsou kosti mamuta a větve přikryté zvířecími kůžemi.

Vhodná je diskuze nad způsobem života v tlupě. Co jednotlivci tlupa zajišťovala? Jaký řád, systém se v tlupě objevoval?

Tlupa zajišťovala ochranu a bezpečí před divou zvěří. Muži chodili společně lovit, ženy s dětmi udržovaly oheň, zpracovávaly potravu a z kůží tvořily jednoduché oděvy.

Zdroje použitých obrázků z pracovního listu

Obr. 3.7 - <http://styl-boje.blog.cz/1101>

Obr. 3.8 - Člověk rozumný, obraz od Zdeňka Buriana – MICHOVSKÝ, V. *Pravěk a starověk pro základní školy*. Dějepis I díl, Práce, Praha, 1995

PRACOVNÍ LIST Č. 5

Navazuje na předchozí pracovní list. Žáci se mají zamyslet

nad možností využití daných materiálů v době pravěké.

Se kterými materiály nemohl člověk v době pravěké pracovat?

A proč?

A) zlato- NE, Zlato bylo objeveno v Americe až v 19. století.
/zlatokopectví, zlatá horečka/

B) dřevo – ANO, běžně dostupné v přírodě.

C) pazourek – ANO, druh kamene.

D) ocel -NE, Ocel je slitina železa, uhlíku a dalších prvků.

E) kosti, rohy zvířat – ANO, využívali všeho, co ulovili, i kosterních pozůstatků, např. ke stavbě přístřešků, k výrobě nástrojů.

F) papír NE, První papírna na evropském kontinentě vznikla až v 12. století.

Obr. 3.9 Mapa České republiky – vyznačeny dvě nejvýznamnější naleziště osídlení pravěkých lovců na území Moravy

Mapu naleznete na str. 11, řešení je totožné jako v pracovním listě č. 4 určeném pro vlastivědu.

Boskovice, Brodek u Prostějova, Předmostí u Přerova, Dolní Lhota, Dolní Věstonice, Znojmo.

Nálezem evropského i světového významu byla soška ženy.

Věstonická Venuše, nález z Dolních Věstonic.

Žáci se pokusí sošku nakreslit, měli by alespoň vystihnout její *typický tvar těla – velká pánev a poprsí, symbol plodnosti ženy*

Obr. Věstonická Venuše převzat z

<http://hlouskovakristyna.bloguje.cz/911197-1-pravek.php>

PRACOVNÍ LIST Č. 6

Zde se zaměříme blížeji na vývojovou linii Neandrtálce, s nímž je spjat náš výzkum a hmotné prameny, které jsme objevili. Nejdříve mají žáci doplnit vynechaná slova v textu a ucelit tak předložený text.

Název této vývojové větve rodu homo je odvozen od názvu údolí *Neandrtal* nedaleko Düsseldorfu, kde byly kosterní pozůstatky těchto lidí nalezeny. Neandertálci se objevují v Evropě a Asii před cca *130 000 lety*. Na našem území dokládá přítomnost neandrtalců zejména archeologický objev z jeskyně Šipka v severomoravském Štamberku a jeskyni *Kůlna* a pravděpodobně i *Pekárna* v Moravském krasu.

Obr. 3.10 Jeskyně Kůlna /vchod/ - foto Petra Hájková

Obr. 3.11 Jeskyně Pekárna /vchod/ - foto Petr Vomela

Na obrázku jsou vyobrazeny kamenné nástroje nalezené u obce Malíkov. K čemu mohly sloužit ?

Hrot oštěpu, pěstní klín sloužily k lovu zvěře, k zpracování potravy.

Obr. 3.12 Nálezy od Malíkova /hrot oštěpu a pěstní klín/ - foto Petr Vomela

PRACOVNÍ LIST Č. 7

Zadání tohoto pracovního listu je obtížnější, ne všichni žáci si s úkolem poradí. Dobré je jim na začátku pomoci, třeba i ukázkou z knihy Lovci mamutů od Eduarda Štorcha. Stručný obsah tohoto díla najdete na 9. a 10. straně této příručky.

Na obr. 3.13 je vchod do jeskyně Pekárna, ale zevnitř - foto Petr Vomela.

Představit si posun v čase o několik desítek tisíc let zpět není jednoduché. Ale myslíme si, že žáci už mají dostatek

potřebných informací k tomu, aby zvládli popsat život pravěkých lidí, který se tak výrazně liší od dnešní doby plné masmédií.

Lidé využívali jako obydlí skalní převisy, jeskyně. Byli tak částečně kryti před vlivem nepříznivého počasí. Lidé se uchýlovali do tlup, společnost jim zajišťovala bezpečí a ochranu. Na lov se muži vydávali společně, ženy se staraly o děti, potravu a udržovaly oheň. Náplní celého dne pro ně byla práce, někdy se i výtvarně vyjadřovali – nástěnné kresby, sošky z hlíny. Lidé žili v souladu s přírodou.

PRACOVNÍ LIST Č. 8

Oheň, největší objev pravěkého člověka

Závěrečný pracovní list je charakteru praktického. Žáci by si měli uvědomit, že oheň v minulosti zajišťoval člověku nejen ochranu, teplo, možnost zpracování potravy, ale hlavně umožnil člověku přežít. Nejprve ho získával náhodně v přírodě.

Oheň příležitostně využívá *člověk vzpřímený /Homo erectus/*, nedokáže ho však rozdělat. *Člověk dnešního typu /Homo sapiens sapiens/* ho již dokáže rozdělat.

Rozhodujícím momentem pro úspěšné rozdělení ohně je získání žhavého uhlíku, kterým zapalujeme troud. Lze tak učinit několika způsoby, např. třením za pomoci lukové vrtačky, pluzením a vykřesáním jisker.

Jako návod může posloužit pasáž z knihy Dva divoši od spisovatele Ernesta Thompsona Setona. Využijte i internetové stránky www.slovane.cz nebo

<http://www.mamuti.cz/experimenty/ohen.aspx>

Běžte s žáky třeba v rámci Pracovních činností do přírody a zkuste s nimi zrealizovat rozdělení ohně bez využití sirek a zapalovače. Ať žáci vidí, že to co my považujeme za běžnou věc, v době pravěké byl velmi obtížný úkol.

Žáci až na základě svých vlastních zkušeností jistě

zvládnou popsat, jak se rozdělává oheň dnes a jak vypadalo rozdělávání ohně v minulosti.

Použitý obrázek 3.14 pochází z Wikipedie.

6. Slovo závěrem

Co ještě dodat? Doufáme, že námi připravený projekt pro Vás, učitele, bude vodítkem, jak s žáky pracovat a vhodně je motivovat. Jistě ve třídě najdete příznivě se tvářící žáky, kteří Vás budou aktivizovat do další tvůrčí práce.

Buďme optimisté! A nenechme se prvním neúspěchem odradit. Poučme se i ze života pravěkých lidí, kteří se také nevzdali a bojovali těžce za svoji existenci. Kdo ví, jak by to dopadlo, kdyby to tak v minulosti nebylo.

Pravěké osídlení v okolí Trnávky

RSDr. Petr Vomela, Mgr. Petra Hájková
Region Moravskotřebovska a Jevíčska, 2012

NEPRODEJNÉ